

T B
U r e l e n a

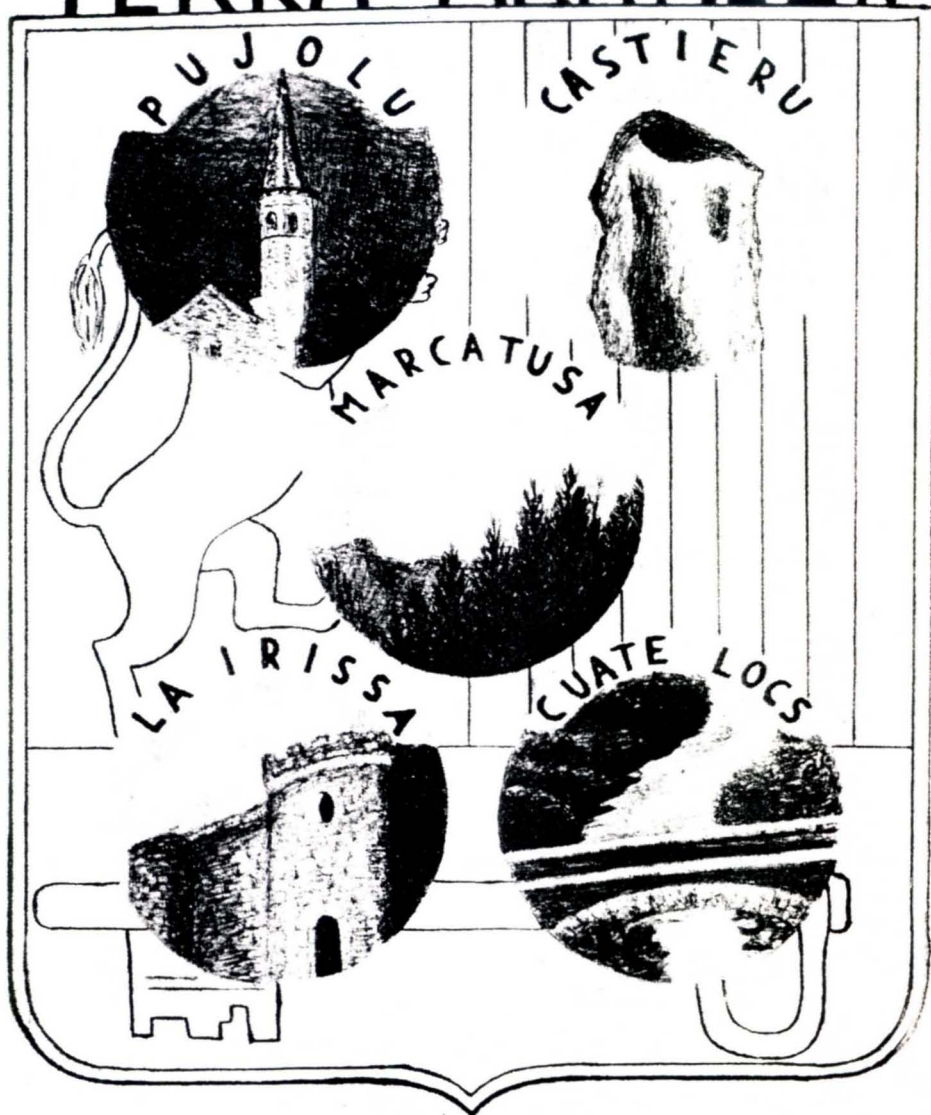
2 un TRIMESTRE 1.978

ANN 2 NR. 3

He: General
sig. R. (4071)

803

TERRA ARANESA

PUBLICACIUN DE 'T MUSEU ETNULOGIC DE 'RA VAL D'ARAN
QUI TENC ERA LENGUA TENC ERA CLAU

SUMARI

EDITURIAU

ET II CONCURS LITERARI ARANES

HUELHA LITERARIA

LEGENDA DET SANTUARI DE MIG-ARAN

ARREPERBERIS E ENDUMBIALHES

ACUDITS

NUTISSIES

ERA MUSICA TRADICIUNAU ENA VAL D'ARAN

REBREMBANT AT NOSTE PRUME PRESIDENT

CARTES AT DIRECTU

ER HUSPITAU DE VIELLA

+++++

EQUIP DE REDACCIUN:

M.E.Riu, A.Cases, A.Calbetó, E.Vidal, F.Vergés,
P.Caubet, J.Pérez

CULABURADUS ENTA D'AGUEST NUMERO:

Isabel Mª Pena Deó
Rosa Mª Tremosa Sambeat
Bernat Menetrier
Diego Martin Portillo

II Concurs Literari aranés

Brespada en Lés

Et passat día 11 de Junh mus amasserem en LES, enta dá es premis, as guanhadús det II Concurs Literari aranés, que de pás sigue dit, buna faenada que les dec as membres det Jurat enta pudé trigá, ja que at gran cantié de trabalhs presentadi, hi cau hige era buna trassa de tuti eri, pensi que assó det Concurs Literari ba pet bun carré.

Cumenssec era hesta dam era magnifica barada des "Baraires de Lés", que mus ufresheren lu milhú det son repertori. Ar acabá es bals, ja na gleisa aun se hec er Acte Academic, se liegeren es trabalhs premiats e se hec era impusiciun des flús (butus d, or) en plata e or as guanhadús, que sigueren:

Puesia (Tema Aranés).—Próme Premi at trabalh "ET TESTAMEN DE JUANET" de Maria Pilar Busquets Medán.
Accesit a "ARA DERA LIBERTAD" de Jep desde Montoya

Puesia (Tema Lliure). Accesits as trabals "ERA ESTRELLA QUE ME HEC A PLURA" de Rufino Martinez Cau e "EN ET MILENARI DERA LENGUA CASTELLANA" de Jep desde Montoya

Narraciún en Prosa.—Próme Premi a MEMORIES DE CLARA CHARLET" de Maria Pilar Busquets Medán
Accesit a "ADIU GARUNA" de Manuel Guerrero Aunós

Munugrafía.—Premi a ERA VESTIMENTA POPULAR ARANESA" d de José Maria Boya Busquets

Narraciún en prosa.—(Próme Niveu) Accesit a "ER HOME ARANÉS" de Andrés Ané de Lupe.

Menciún hunurifica at Senhú Melquifades Calzado de Castro pet son trabalh CASTELL-LEO -1649-

A tuti, era nosta mes curdiau felicitaciún e as auti participans era nosta arrecuneshensa per a súa participaciún, que amuram nu sigue era darrera.

.../...

Er Hospita de Viella

A poca distancia d'et Tunel en a buca Sur , a 1620 m. de altitud en terme municipal de Viella è at marge esquer d'era Noguera Ribagorçana, se trobe ún conjunt d'edificis que pluren per este abandonats. Ei et dit Hospita de Viella, o San Nicolau dels Portells, segúns es ducuments oficials.

Situst en un exemple d'era Ribera de Barravés at miei de prats frundusi , ahunt creix era herba fina , perfumada , barrejada dam multitud de flús que alegren aqueri paratjes sulitaris è pruclament era vertat d'era pulida è estudiada " flora pirenaica" .

Ei prupiedad d'era Vila de Viella , desde temps inmemorial encara que topograficament, aguesta cumarca nu pertany a era Val d'Aran.

Et Rei d'era Casa Catalano- Aragonesa, Alfonsu II calificat de " Emperadu d'es Pirineus" per Rovira i Virgili, veiguet era necessidad de manà cunstrui per rasús economicques è pulitiques, un refúgi segú è gran, cara as inclemencies è duresa d'et clima en t'as transeuns d'et Port de Viella.

Encara que existie , de mes antic , era caussada romana que discurre paralela at Garuna , et continuaue a trauès d'et Port d'era Bunaigua, aquet Port ére era via mes cúrta a pesar d'es granes dificultats que cumpurtaue ún tragin impurtant entre Aquitania è era regiun d'er Ebre. Se impurtauen de França objectes manufactúrats è se expurtauen cereals , vis è làs(merinu:

Mès , tut suent , es traginès se veigueren atacats è espulhades es mercancies, p'era gent de Barravés , que ahuien miseria è p'es bandits de ufici, que tabé n'hi haue alabets .

Es mies muntanhes

Vusates que me veiguerets creshe
vusates que velherets era mia infansia
ena vosta pella trubé era pau,
ena vosta Val me hí henna.
Sabets des mes plasés ,
cuneshets es mes penes
alegries e tristeses
entre vusates visquí.
Passèc et tens ,vus perdi
cuneguí d'outes terres,
mes era fin,
t'a vusates turné.
Quan dempús de úa cârta vida,
tat repos me cridarats,
tierats cunde et men son
te que nu sigue desvelhat.
Cunesheré era frescu pûra dera nheu
m'alegrarats ena primavera,
era tibiesa der'ustieu,
purtará claveroles tat men llét,
mes quan arribe era tristu
era verdu des vosti prats,
sulatjará tutes ès mies engüejas.
Cunduirats at perdut caminant,
desde era casa aûn creshi,
hasta et lòc que trabalhé,
li ensenharats es persunes qu'estimé,
es curnès des pobles qu'aduré,
è en hiuer, es sos passi arribaran
t'at llét qu'entre vusates triguè.

se lleuèc e diguèc : mentres es vostes reverencies preguen e se murtifiquen , ju demani permis enta hème ua cabaneta a't custat de't shantiè e hèi guardia.

Et Superiù que li dits:¿ Peru home que i haràs tu se ei Dieu q mus a't envie?. Contra Dieu arren , mès ju que vui vei cum a't en

Cum que nu auin arrèn a pèrde , e tuti sabien era bundat de't frare , que lu dishèren hè.

Dam quate taules se hèc era cabaneta e se i metec enta passai tutes es nets que calguesse.

At prùme sé ja se cumensec a murtificá, se ulec de latigades e despús se jullec e preguèc dam tan de fervu que enguia a's peir aurie hèt a parlà, se les a't aguesse demanat. Atau que Dieu que ei tut misericordia nu lu'n pudie disha d'ana de güet. Li semblèc entene tapatge e treigüec et cap dera cabana, mès ère era net ta nera que nu pudie vei arren . Dauric ben es aureselles e taplá que li semblèc entene cum se multes mas esturnejessen es peires . Tan leu cum cumensèc a clarejá , frai Julia que jessec a campà que pudie èste , e at mied'era porta que se li plantèc un sumè e en tut guardassen a F. Julia , shumèc ta laquens dera cabana, e cum se siguesse guit, lleuèc es dues pautes de darré e tam un fort gadinh desapareguèc , e atau que te li passèc at brabás de F. Julia cauques cès , sense acabac de esclari, mès nu per acró perdec n'era pacencia , n'era cunfiança en Dieu.

A's cinc cés de murtificasse e pregá tam mès fé , se i cap , turnèc a jesse enta deora e anèc a da un tur , daurin ben guela e aureselles . Per fin, veigüec a't custat d'era paret a't sumé de cè e et tipe que nu daue a'ra bast enta hè a quèi tutes es peires en terra, que es praubassi de's germàs auien plaçat pe't dia.

E Diantre de sumé , que tut se li paraue at dessus l. Tut en cop, t'arringüec a curre laugè cum se nu purtèsse arren .

ben cargat e et delá , dishate mete era corda en cotx , per un pegorras cum jú. Mentres l'estacaue en arbe , acabec et repertori:

" Mus as hêt a perde 15 dies de treball , mos ara , tam un sume te valent cum tô , que mus vam a retrapá. Que vam a despedi a tutes es autes muntúres , que i vom a mete mes omes enta date mes treball. E ara que ès estacat te demani en nom de Jesús e de Maria que nu te budges enquid que ju te treiga aguesta curdeta que ton hê a tremulá .

Tut content fray Julia se'n anec a descansá per tutes es males néts que auie passat.

Quan arriberen es religiusi enta cumença et treball e veigueren aquet sumeras estacat en arbe , lu guardauen e regardauen , perque les semblèc ùa gran muntúra , cum nu nauien vist jamès.

Et Superiu que recuneguèc era corda que auie beneit et dia antes , quedèc tut corprás e les diguèc:

Anem a vei a frai Julia.

E frai Julia que encara durmie cum un trunc , l'agueren de secudi ente desvellalu. S'espantèc , mes en vei que èren es religiusi , se tranquilèc. Les cundèc tut lu que auie passat e les assegurèc que ère manau cum un anhêt , e que en serie , mentres purtèsse aquera corda en cotx.

Lu destaquèc e les a't presentec atau . " Asieu auts aguest sûtget , que de ange passèc a dimoni e de dimoni a sumé , ¡ja pudets vei a que cunduis era suberga.

A r'a vista de't pilé de materiaus que frai Julia li cargau a't dessus , despediren es muntúres lugades e calèc cerca mès brassi perque nu dauen a'ra bast enta hê treballa a't sumé.

Seria messa lung , se cundauem tutes es farses que li eren a't sumé , per part des que nu sabien era sua prucedensia , e nu a't sabien sunque es frares.

Quan li pregúntauen a fray Julia , se lu vulie vene , sulie respune:

Quan s'aura acabat era obra , lu disharè d'ana e la't daré a't valent que l'agarre .

Es parets creshien depressa ,semblaue que caucorres ei buaue. Es paredés nu se'n pudien avie e leu que a't agueren acabat.

Quan ja nu l'agueren de besun , frai Julia , deuan de tuti , li dèc e r'aire a't sume ,e lu despedic atau:

" Cundatnat sumé en nom de Jesus e Maria t'envii iaute cop enta ra tua borda , e li treiguec era corda .

Tan leu cum nu li tuquèc a't dessus , fluquec un but e jessèc disparat. Nu ère cap massa lueny , quan enteneren un gran pét, e et sumé desapareguèc at miei de ua grana humalera.

x x x x x x

DIDEN QUE

Antes de hè era naua carretra just en frente d'era gleisa de Mig - Aran se i veiguei ua peira ena que auie tallats , un frare que tiraue de un sumé per ùa corda .

Dam era carretera desapareguèc era peira . ¿Aun deguèc aná a pará?

Í DIEU A'T SAB!

A R R E P E R B E R I S

=====

Junhsèga sense peiregada
er hame jamés sulatjada

Nu sun cap tuti buatèrs
aqueri que pòrten agu-
lhada.

E N D U M B I A L H E S

=====

Laurat e relaurat
n,arai ne shadet
i a passat

Pedassat e arpedassat
jamés un cu d,agulha
i a passat.

-Ven der,auta plana-

Verticaus; 1-Alaps.- 2.Rualhat.-3.AA.Uih.Re.-4 Riled
Ces.- 5.Ades.Ceuh.-6.Aur .Mauta.-7.Ta.Bau.Em.-8.Cuel-
bas.-9. Atiag.

FELICITACIUN

Era NOSTA FELICITACIUN enta,t Poble de LES, per aué
organisat tan ben era HESTA LITERARIA.

TUTI MUN ANÈREM BEN CUNTENTS D,AGUEST REÛSSIMENT

+++++

MUTISSIES

MISSA EN ARANES.-

Et passat día 22 de mai,amassats en Hospitau de Viella
enta aunurá Santa Quiteria puguere per prúme cop segui
era Missa en aranés ,taplá que ere iauta causa.

CASSA E PESCA.-

Es cassaires e pescaires plá se buluden-Han un nau
Presiden e Secretari listats democraticament.ENDEUANT

ASSUCIACIUN DE BESIS.-

Mus a arribat era naua,dera legalisaciun dera Assuciacion
de Besis dera Val d,Aran,mus cumplats forssa e demuramen-
ta era,lunga vida e forssa actividad ,semble que se dits
"ES TERSSUS" e ei enta tuta era Vald,Aran.

ARCHIU DERA VAL D,ARAN.-

Mus cumplats hèbus a sabe que et Directú der Archiu d,era
Curuna d,Aragun Senhú Federico Udina Martorell, mus ha
dishat en custodia mes de 700"microfilms" de tuti es
"Pergaminus" e documents impurtans det noste Archiu cum
ña mida de seguridad en cas de perdesse u cremasse es Uri-
ginals que sun ena Sacristia dera gleisa de Viella.
Demuram en iaute número amplia era infurmación suber
agues shantié.

era buta de jus de'r bras, es d'ues mans de s'us de't canet de'r ùtis. De't
18 at 20 d'agust 1948, de jent treballant entà'r "Atlas Linguistique de la
Gascogne" - Universitat de Tulusa - sun vengūdi tà casau. Demanes a :

" Sambat Antonio, 70 ans curé
du village, né à Moncorbau. Fa-
mille Vidal. Verdier Modesto,
40 ans, berger. " Dessūs d'era
questiun de's ùtisi de mūsica,
n'auem et but e't vriulin cum
arrespunsu, sense bric mès de
precisiun. Alabets, calia cun-
tūnūa aquet treball, enquia tru-
bà ũa'rresūta. Anant de vilat-
je a vilatje demanan a'ra jent,
qu'auem trubatu cum testimonis
d'era ũsansa de'r ùtis :

- Antony de Vilamos (ap. 80ans)
que s'en brembe d'aué vist en
Viella ũn tucaire de but (m'a
hèt ũa descripciun, prun entà
sabé qu'ere et but aranes), 50
u 60 ans d'adara.

- M. Jaume Portolà de Viella (77 ans) a escrit qu'et son gran-pai, de Tredò
ere amic damb'ũn de't vilatje, dit er ome de't but, que cantaue tucant er ũ-
tis, cansuns istoriques de's guerres entre Pallaresi e Aranesi.

- M. Agullana, de nauta Ribagorzana (ap. 80 ans) adara tà Tulusa, que'm a d
que i a apũpres 70 ans ũn aranes ere vengūt entà et s'òn país tucà entà hè b
rà, ũa gaita, dita et but, qu'ere cum ũa clarineta sense bric era campana,
Oña (ap. 30, 35 ans) que m'a dat era descripciun era mès precisa que pussib
Mus auem vist ũn cop en seteme passat, que m'a dit que't son pai en auia ũn
quia a'ra s'ua mort, que't a pru vist e cunegūt er ùtis. Mus auem dixat damb
ra mia intenciun de destruí et but seguntes lo dit, e auem cumbinat de mus te
nà vese entà hè es currecciuns, entà completà lo hèt. A'ra debūta d'aguest
de mars qu'e pūjat tà Oña, entà mustrà et but qu'auí hèt. Arresūta adara ũ
ùtis prest entà sunà, que tutes partes an estades cunfirmades damb precisiun

- M. Lacroix, de Castellun de Cunzeran (près S. Giron) (ap. 70 ans) s'en b
be d'aué vist apũpres 60 ans d'aiciu ũn tucaire de but, venguen d'era Val d
ran a'ra hèira de Castellun.

- M. Barés de Bausén (ap. 50 ans) a ausit, quan ere juen a's viels parlà de

craba, crabeta ...).

Entà buhà languens,
ûn canet, prun lunc
entà pudé damurà
ben dret quan se
tenc et but jus et
bras. Dillèu per-
qu'ei ûa forma de's
mès ancianes, i a
bric brunzidè (cun-
trari d'era galle-
ga, sùs era espala)
e er ûtis de mûsica
qu'ei d'era familla
d'era clarineta,

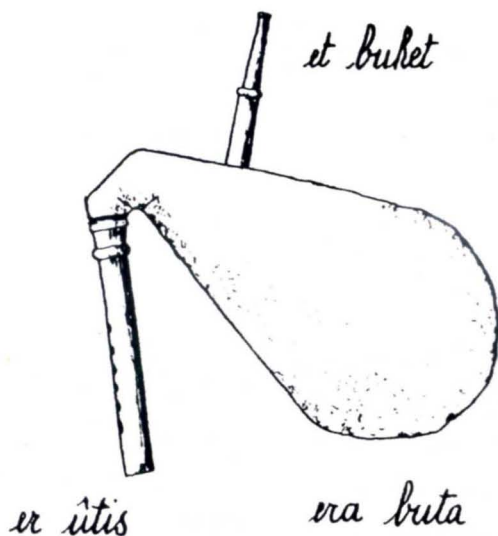
valent a dise ûn ca-
net dret (d'un pè de
lunc e sense'ra cam-
pana, aiciu précisa-

ment) e que't caramet ei simple, qu'ûn sulet tros de cana brûnis. Pe't dessûs
i son xeis traucs (sense clau), pru entà tucà es mûsiques d'era nosta tradi-
ciun. Aquest ' ûtis, et tallè de hêtûra de't Cunservatori Uccitan, qu'es pre-
pauza d'en hê, entà tutis aranesi qu'am era voluntat de turnà hê viue'ra nosta
cultûra e de da ûa naua juenessa at but.

- B. ERA CORNA

Es causes es sun passades ûn xiñau diuersament entà'rresercà era corna. Qu'ei
de dise qu'era forma d'er ûtis ere cunegûda de't Castellunes, Biros e Vatmala,
aun i a cap trent'ans que s'ei arreatat de sunà e qu'adara auem ja cumensat de
turnà enseñà ûa dutzena de persunes entà tucà. Et problèmi ere sùstut de sabé,
ar'entur de Castellun, enqui'aun ere cunegût e tucat aquer ûtis. Qu'em cau dise
tabè, qu'em sui sùstut cunsagrat aguesti tens at but, entà qui arressercas eren
ûa questiun de vita u mort.

Tutûn qu'em passejai en Bax Aran damb'ûa corna, era mustran as viels ; cum'
acrò qu'ei agût et testimoni de M. Deo (ap. 85 ans) a Canejan. "Qu'i auie ûn
viel de Sen Juan que tucaue'ra corna" qu'em mustraue sùs er ûtis qu'auí purtat

Rebrembant at noste prùme President

Repruduim asi es paraules, que en record det senhú MIQUEU FARRE E ALBAGES (q.e.p.r.), prùme Presiden dera Fundaciùn Museu Etnologic dera Val, d, Aran, mus diguec en LES, Musen Diego Martin Portillo. Les hem nostes, e vuleriem que les hesen sùes tuti es aranesi, enta que et record det senhú Farré sigue tustem viu e presen entre nusati e mus servisque de guiún.

Diguec atau:"

La segona edició de la " SERADA ARANESA " consagra de -
finitivament una diada que vol afirmar, en el marc me -
ravellós de la vail d' Aran, la innegable i singular -
personalitat d' aquestes terres, gràcies a la qual els
aranesos nan constituit, des de sempre, un grup ètnic
dotat de llenguatge propi i d'esperit altiu, d'erensor
de llurs tradicions, usos i costums.

Aquests Jocs Florais representen la consciencia viva -
d' una terra i de la seva gent que, per estar en posse -
ssió d'uns drets intocables, els pot reclamar, els deu
reclamar, com a expressió de la seva dignitat.

Els valors propis d'un poble neixen i es forgen a tra -
vés de la seva llengua. En ella es reconeixen i es re -
riexen els costums mil.lenaris, les tradicions més pu -
res; i ella és la que permet d'identificar el sentit -
propi i el sentit històric de la cultura d'un poble. La
llengua entrelliga les arreis més profundes dels homes,
els paisatges més íntims de les relacions humanes i és
la que qualifica la dignitat i el dret. La llengua per -
met a l'home de sentir-se en possessió dels paisatges -
que el rodegen i descubri-los com a escenaris de la prò -
pia història. La llengua identifica l' home amo la seva
terra, el capacita per a respirar les experiències més
profundes i li concedeix els espais necessaris per a la
seva llibertat.

Format a l'Escola de Belles Arts de Barcelona - d'on fou catedràtic des del 1.943 -; especialitzat a Florència i a Granada (1.925-26) en pintura mural, arriba a crear escola i a fundar, ja fa vint anys, l'Escola - Internacional de Pintura Mural a Sant Cugat del Vallés. Els seus murals a diversos edificis civils i religiosos de Barcelona, Solsona, Mataró - recordem les pintures del Banc de Bilbao a Barcelona, de la Real Col·legiata de Santa Ana, la cúpula de la Capella de Sant Jordi del Palau de la Generalitat, decorada en 1.974, no solament són admirades al Principat, sino ádhuc a tot l'Estat - Espanyol. Entre elles destaquen les de l'Alcazar de Segòvia.

Peró l'accent artístic d'en Miquel Farré és l'aquarel·la. Emile Schaubkoch ha escrit d'ell que és el "mestre català de l'aquarel·la" i un dels seus grans renovadors, - les obres del qual - entre elles " La Gitana " (d'especial devoció per a en Miquel Farré) - recorden pàgines de Goya. Les seves aquarel·les estan presents en el Museu d'Art de Barcelona, en el Museu d'Art de Madrid, - en el Museu de Figueres. Es difícil trobar s'ha escrit un aquarel·lista tan segur de sí mateix, d'una tan prodigiosa serenitat, on es reflexen la nobleza natural de l'art i de la fe, i aquella profunda i íntima candorositat que són, precisament, el dò dels clàssics. Miquel Farré és el poeta pictòric de la presència, l'artista de visions universals, el " príncep de l'aquarel·la " com cantà Miquel de Saperas en el seu poema. membre de les Reals Acadèmies de Belles Arts de Sant Ferran i de Sant Jordi, on ingressà el 19 de Novembre de 1.943, fou distingit amb nombroses medalles, entre les quals figuren la Primera Medalla nacional de Pintura al fresc. Miquel Farré tancà la seva vida com a - home i com artista amb un títol que honra avui tots - els aranesos. Ell és el fundador i el Primer president del "MUSEU ETNOLOGIC D'ERA VAL D'ARAN ". Amb aquest - títol, que omplí d'emocions el seu cor, nosaltres avui celebrem la seva memòria.

Nosaltres tots hem estat testimonis excepcionals, al - llarg de tans anys, de l'exquisida presència humana de Miquel Farré, de la seva profunda cavallerositat, de la seva ferma dignitat, sense hipoteques de cap classe. Respectuós i sensible, il·lusionat i indulgent, Miquel Farré era l'home de totes les fidelitats, a través de les quals respiraven totes les seves experiències i eren l'explicació total i definitiva de la seva personalitat.

CARTES A'T DIRECTU:

PER UA GARUNA MES LIMPIA.

De un temps ença tuti es pescaires que mus-aprupam at riu GARUNA, ta probá s'era sort - mus acumpanye è podem mete vera trueita en'a nosta " bascosha ", - mus purtam era gran - sùrpresa cuan arribe en plat aquera trueita ! nu ya qui la minge; et gûs de petrol nu - te lu très dera buca en dûs dies.

¿ Que passe en aguès - riu de aigües ta limpies è trueites ta gûstuses?.

Calerie pensa en es res-punsibles de aguesti hets, que metesen tuti es medis pussibles ta que nu se turnessen a repeti - de ara endeuant.

Un pescaire.

=====

Senhú Directú:

Un conferenciant catalá ei pregat a parlá en - castelhá as aranesi. A-guest hêt m'hè a pensá, e servinme de "TERRA - ARANESA " escriui agues-ta carta dam ûes pregûn-tes e respostes que ufe-risqui a'ra cunsidera - ciun d's que parlen a - ranés.

- ¿ Vulem es aranesi - que es catalás mus parlen en catalá ?.

-¿ Pudem es aranesi di- de a' s catalás que - mus parlen castelhá?.

-¿ Perqué cauqui viatges, cuan es catalás mus - acumpanhen en ûa hês-ta o en ûn acte public les ubligam a parlamus en castelhá ?.

A tutes aguestes pregûn-tes ju respuneria:

A' s aranesi mus a d'agra-dá que es catalás mus -

... /// ...

FUNDACIUN MUSEU ETNULOGIC DE 'RA VAL D'ARAN

De's Estatuts :

Art. 1.- Se cunstituís ûa Fundaciun benéfica-artística-cultûral, de caracter particulá e privat e naturalesa permanent que s'en didará " Museu Etnulogic de'ra Val d'Aran".

Art. 2.- Era Fundaciun a er objecte de organísá ûn Museu que pugue / recuelhe e sauvá tut lu que pugue de't passat: historia, ar queulugia e custûms de'era Val d'Aran, sigue auent era proprie dat de's causes e sauvantles, sigue rebentles en deposit -/ ta'ra súa cunservaciun e exhibiciun cunservant era proprie dat es que ac an entregat.

Atau madesh cuedará era organitsaciun d'actes cultûrals, es tûdis e trebalhs cientifics e publicaciûs relacionades dam era Val d'Aran.

Art.19.- Era Fundaciun:

- a) Examinará es trebalhs e reberá es comunicaciûs de's Membres de'era Fundaciun, prenent es decisiûs que calgue.
- c) Decidirá era creaciun de secciûs ta'r estûdi de temas e -/ cuestiûs specials.
- d) Ajuntará a's trebalhs de'era Fundaciun a juveni estûdiusi -/ dam vucaciun ta'ra labú d'aquera, e organisarâ trubades de divulgaciun.
- e) Realisarâ tuti es trebalhs necessaris ta'ra organisiaciun -/ d'ûn Museu de'era Val, recuelhent tut lu que sigue d'intérés.

B U L E T I N D E I N S C R I P C I U N

NOM.....

DUMISILI..... POBLE.....

AMIC DE'T MUSEU CULABURADU

ENVIÁ A MUSEU ETNULOGIC D'ERA VAL D'ARAN.

CARRE MAJU. VIELLA (VAL D'ARAN).

TERRA ARANESA

PUBLICACIUN TRIMESTRAL

EDITE: MUSEU ETNULOGIC DE'ERA VAL D'ARAN.

IMPRIMIS: COPISTERIA LLEIDATANA.

ADMINISTRACIUN: Mre ELVIRA RIU - VIELLA

AMICS COLABURADUS DE'T MUSEU - 1.000 .-
PTES. AR AN. (PUIRAN ÉSTE MEMBRES NUME-
RARIS DE'T MUSEU).

AMICS DE'T MUSEU 500.- PTES. AR AN.

... /// ...

parlen en'a súa lengua, se nu poden dirigisse a nusati en aranés.

En cumprene nusati - et catalá - es aranesi lu cumprenem e lu parlam nu les auriem de dide que mus parlen en castelhá.

Nu vulé sente et catalá pe'ra nosta terra pot èste ûn mau servici a'ra lengua aranesa; da cabûda-sulet at castelhá en'a Val d'Aran; mantenc mès era nosta lengua? A ju me semble que nu; Era forsa de culunisiun de't castelha será mès grana.

En es nostes reuniús privades e publicas, es gascús mus podem parlá en gascú, es catalás

en catalá e es castelhas en castelhá. Sun es lengü es que s'an sentût per aguestes terres desde bèt tens.

Et catalá s'a entenût entre nusati desde et S. XII, e nu a estufat a'r aranés; ¿perqué ara, aué pou d'entenelu?.

Nu mus hará mau que en cunferències, hèstes, e'n es glèises cauqui viatges escutem a's catalás en catalá.

Que ei plasent e pulit pudé escutá a cada ûn espresasse n'a súa lengua; hèli a demprane iauta será bembe viatges hè presué at que parle, e canssá a's que escuten.

Demuran que aguesta carta serbisque enta ûn milhu enteniment entre tuti, rebe senhú Directú es mès sentudes gracies per'a súa amabilidad at publica la.

J. A.

Fidelitat a la seva fe cristiana, posada a prova fins al rons de la seva existència. Proves que accepta lúcidament, plenament, sense que mai poguessin esgotar la immensa capacitat de comprensió envers els homes, - la seva immensa capacitat de sorpresa davant de la vida, la seva imensa capacitat de fortalesa d'esperit. Fidelitat a la seva terra, al seu país, a la seva llengua, a la seva cultura, a la seva família. Fidelitat sempre insornborable, sempre pura i generosa, mai trencada per cap classe de concessions o de circumstancies. Mai abdicà Miquel Farré de la seva catalana d'esser i amb ella bastí la incomparable profunditat de tots - els seus paissatges interiors. Fidelitat als seus amics, els quals cobrí sempre amb l'ombra del seu cor hospitalari, que li concedia el dret de confiar-se sense reserves, i la sorprenent humilitat i dignitat del seu tracte humà, i la fidelitat de tot el seu llenguatge. ... Recordarem sempre Miquel Farré, anant i venint per la Vall d'Aran, resseguint incansable, com antic atleta de la Federació Catalana de Montanyisme, totes les montaynes araneses, tots els indrets, totes les - contrades d'aquesta terra, assaborint en el silenci del seu interior la joia immensa de sentir-se allà - on no se sap on comença el cel i acaba la terra, en la infinita i exultant remor d'una pàtria nova: LA VALL D'ARAN. "

11 Juny 1.978

Les "SERADES ARANESSES" no solament són un acte d'afirmació de fidelitat històrica, sino que donen fe de la voluntat actual dels aranesos d'ésser aranesos i de passar junts la invisible festa que s'amaga sempre en el cor de tots els rervors de la creativitat d'un poble. A aquest propòsit i a aquesta voluntat de fidelitat al futur ens unim tots els amics als quals l' experiència humana i entrayable de la Vall d'Aran, ens ha concedit el sentir-nos agermanants en el sí d'una llarga i apretada família.

Aquí, en aquesta terra mil·lenaria i beneïda entre totes, carregada d'emoció i esperit, exuberant i plena de tots els miracles de bellesa, expressió genial i apoteòsica d'una naturalesa impacient, bressor d'homages cordials i llars hospitalàries, nosaltres, volem també, amb totes les invencibles fidelitats juntes, fer afirmació del nostre respecte i del nostre amor envers la Ciutat aranesa.

Peró avui, volguts amics, totes les mirades del cor - amb la seva càrrega d'antigues i entrayables memòries - convergeixen vers un home, que ja no és entre nosaltres, però l'ombra del qual ens acompanya : Miquel Farré.

La dolorosa circumstància de la seva mort fa que les meves paraules, amarades amb el record més íntim, com l'humil homenatge de gratitud vers l'home que portá - molt endins en el seu cor una incansable i profunda vocació aranesa. Aquests Jocs Florals, aquestes " Serades araneses ", són el fruit de tots els seus passos, de totes les seves inquietuts, de tota la seva immensa capacitat d'illu-sió per la Vall d'Aran.

Des del 1.941, Miquel Farré, tot restaurant esglèsies i retaules, patrocinant l'edició del llibre " Proses - i versos de la Vall d'Aran " de l'arquitecte i poeta Pere Benavent, i col·laborant en l' "ATLAS LINGÜÍSTIC DE LA VALL D'ARAN " de Mons. Griera, amb bellíssimes - il·lustracions etnogràfiques, posá els fonaments de la futura fundació " MUSEU ETNOLÒGIC D'ERA VAL D'ARAN " - que, en 1.973 aconseguia Escripura fundacional. En ella Miquel Farré i els altres fundadors aixecaren acta notarial de llur fe en la Vall d'Aran i expressaren - llur voluntat que el Museu i el Patronat fossin integrats formalment per aranesos de tots els terçons de la Vall. I aranesos són els hereus d'aquest testament, i aranesos els qui protagonitzen aquets Jocs Florals de la llengua aranesa, nascuts a l'escalf del Museu - Etnològic.

El nom de Miquel Farré omple, per sí sol, una pàgina sencera del segle XX. La seva categoria artística és reconeguda internacionalment.

es diferensies petites de decuraciun, et caramet qu'ere tut a hêt et madix.
"Agueste viel, de's d'Andreu, tucaue a'ra debûta d'era hêsta, sûtut aubades
e ûn u dûs bals plans e i dunauen sinc u xeis pesetes, aquer'instrûment serie
et mes viel, cum et vriulin".

Cum qu'ei era corna. Corna, qu'ei et nume aranes de'r abuès, sûtut cunegût en
Castillunès.

Qu'ei d'era
madixa famil-
la d'ûtisi
qu'era teno-
ra u qu'era

gralla Catalana u qu'era dulsaina vasca. Era hurada qu'ei alabets cunica, e
que't caramet qu'ei doble. Xeis traucs sût canet que dan era mûsica e tres a'ra
campana entâ acurdâ. De't canet e'ra campana ei cumpauseda de tres trosi de bux,
nicadi ûn languens iaute, cum se po hê dempûs et segle detzeset.

- C. ET VRIULIN

Era mès grana part de't treball sûs lo qu'ere et vriulin a'ra Val d'Aran qu'ei
de hê. Tutûn, qu'es sap ja, que tut era muntaña de't Cuminje, qu'ei a dise es
Vals de Larbust, Vell, Lûxun, Barussa e Aran, ere ûn pais de vriulinais dempûs
de's segles. At XVIII° es burjesi de Tulusa haseuen vengue de tucais d'en so nos-
te, tan qu'eren cunegûdi, e, encara 50 ans a, qu'i aué forsa vriulinais a'ra
Val d'Aran. Que pareix cum er ûtis et mès ûsat, sûtut en sucietat, entâ es hês-
tes de vilatjes, es maridatjes ...

Entâ 'ra manèra de tucà, M. Deo de Canejan, qu'a cumensat cum vriulinai, mus a
lat d'entresseñamens sûs er emplec de's brunzidès e et besun de plan marcà et
ritme.

Esperem aué lèu era pussibilitat de cuntûnûd aquet treball, sabé era manèra lu-
sala de tucà es musiques e i turnà era sûa vita e qualitat.

but cum ûtis de mûsica.

- M. Andreu Garroi de Bajergue (ap. 80 ans) mus a dit tabè d'aué vist pastàs que s'empurtauen ûn but entà deuertí se a tucà guardant es auelles.

Aiciu caucûnis testimuniatges qu'auem arrecuellût, era porta ei daurida entà es que volen ajûdà a cuneixe lo qu'ere et but en a vita de nosta jent.

D'aun venl et but (e aun po anà). En et viel monde, at mens dempûs era ejipta anciana que sunen d'ûtisi a caramet (et caramet qu'ei et tros de cana que hé piulet, et sun de basa de's clarinetes, gaites ...) e d'aguest tens tabè, era idada de pudé tucà sense james arestà-s, quite cap et tens d'arrespirà. Et prùmè mejan qu'a estat d'arrespirà pe't nas, guardant d'ai languens es gautes entà buhà cuntûñament ; cauques pobles en Africa de't Nort, Sardiña, Asia qu'at hen tustem aué. En Mesuputamia, que i sun es mès ancians, e tabè en Grecia, que s'i ei trubat de serbi-s d'ûa pèt de bestia, d'ûa buta entà-ué ûa' rreserba d'ai que s'ûsa, apiejant era buta, et tens d'arrespirà. Lèu, de ûa forma prùmèra, qu'ei naixûda ûa grana quantitat de sortes, segutes et vejai, era espreciun artistica de cada poble. Adara que's cuneix sûstut era gaita gallega, et "pibroch" escusses tabè ; mès en Italia, Bulgaria, Ungaria que sun forsa sunadi d'ûtisi d'aguesta familia.

Laguens era Gascuña, qu'era Val d'Aran en ei ûa part, d'era mar a'ra muntaña, de Burdèu a'ra sorga de Garuna que sun tres sortes de but ben diuersi, tan que po este era cultûra d'ûn poble, d'ûa pruvincia ta iauta, d'un pais ta iaute .. De tutes vals de't Cuminje, qu'ei era Val d'Aran qu'a et miei sabût cunserbà et but de noste, e que voli aiciu purtà et mèn ûmil umenatje a'ra jent, suent prauis, desinteressadi de's mirals de't dehora, qu'an sabût guardà at mens ûn tros de't noste patrimoni cultûrau. Arreceue ûn eretatje atau, qu'ei ûn aund, mès qu'ei sûstut ûa'rresponsabilitat entà nusatis ; qu'ei a nusatis de causi s anam dixà tut crebà, es vilatjes, es cases, es prats e mus negà laguens era grana ûnifurmitat u alabets leua et cap e viue a'ra nosta manèra sense deué arren a'rrès. I a de munûmens entà's güells cum es arqitettûres u pintûres, d'outes entà's auelles cum es ûtisi de mûsica.

Cum qu'ei et but. Lo que s'arremerca prùmè, que da et sun nume, qu'ei et but de pèt, cum ûn gros d'aguesti entà purtà et vin. (Qu'ei de nutà que en era lenga uccitàna, ûtisi atau, segúntes et pais, era forma, se disen : budegá,

ERA MÛSICA TRADICIUNALA A VAL D'ARAN

Per Bernat Menetrier de 't Cunsevatori Uccitan

I - ENQUISTA, ARRESERCAS SÛS ES ÒTISI DE MÛSICA

Auè, es nostis òtisi de mûsica, cum forsa d'aves causes d'era nosta cultûra, sun desbrenbadi, suent mespresadi. Aun sun encara vius, damuren en dehora d'era vita publica, laguens ûa familla, e cauqui cops descunegûdi de's auti de't vilatge. A'ra debûta, sun testimuniatges istorics, cum en es gleises u mès suent testimuniatges ucasiunaus de viatjais, lenguistes u d'auti qu'an escrit u desenhât sûs es tradiciuns d'era val, e qu'ens adrallen, qu'ens ballen d'entresseñamens preciusi. Seguns era qualitat, era quantitat d'aguesti entresseñamens, qu'ei besun de hè ûn treball d'arresserca entà completà damb ûs testimuniatges de jent d'auè, juens u viels qu'an cunegût, viscût e vist es òtisi. Que cau pudé arribà a trubà e turnà cupià d'òtisi autenticis u si cap pussible, d'aué ûa descripciun era mès precisa, hè er òtis segundes acro, e et turnà mustrà as testimonis entà' ué cunfirmaciun u correcciun e cuntûñà atau tan qu'er òtis nu correspun tut a hèt a lo qu'a vist e s'en bremba et testimoni.

II - ES ÒTISI, CADA ÒN SEGUNTES AQUERA'RREGA, D'AUN QU'AUEM PARTIT, AUN QU'EM

ARRIBADI

A. ET BUT

Dempûs de's segles, en es purtaus de's gleises de Viella e de Betrén i damuren tustem ûs mutius de tucaires de mûsica. A cada ûa qu'i sun dûs sunaires de But,

entrauès nº 3

Orizontaus.- 1. Planta leguminosa, de flors arrosades o emblan
cossides, flaires, e herut en teca, entam cinq o sies sèmes

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1					■				
2				■					
3			■				■		
4								■	
5	■								■
6		■							
7			■				■		
8									
9					■				

minjadissi. Petites amurades de cros-
pes de bedot e ceridèr que se tien entà
hèr lum.-(Capvirat).- 2. Capvirat, pre-
nòm possessieu. Capvirat, ascla en Pu -
jòlo o ben un talhuc de caucarren.- 3.
Capvirat, prenòm personau. Capvirat et
lòc mès naut d'un malh. Element quimic.
4. Hèsta hèta dempús de mieja tarde
(plurau).- 5. Òmes que plan saben cau-

ses.- 6. Que no ei cauda (plurau).- 7. Nòta musicau. Article
castelhà. Capvirat, et jons (hons) de quauquarren.- 8. Capvirat
que tapí quauquarren. Interjeccion.- 9. Capvirat, teca, bohetada.
Capvirat, et lòc aun què era aigua en rodet dera mòla.

Verticaus.- 1. Esturment ta segar.- Mascle de isard o ben, per-
sona que pòt se hè entam arrés.- 2. Prenòm indefinit (fem. pl.
Article definit.- 3. Capvirat, prenòm personau. Capvirat, et
vèrbe hèr en gascon occidentau. Capvirat, vila biblica.- 4. Pe-
tit peish dera Garonna.- 5. Arbe de husta plan dura e chipo -
tada de plapes coma uelhs.- 6. Un esturment dets elements que
se tien entà eméter e cuélher es ondes electromagnètiques (pl)
7.- Capvirat, iniciaus det corròp de sang de cadun. Consonans
Lengua occitana.- 8. Laspan d'aigua enronglat de tèrra. Las -
pan de tèrra pòt trebalhat e plen d'arbes.- 9. Advèrbi de mòdo
Capvirat, en caletà que no se i ven bric.

=====

Solucion der entrauès nº 2.

Orizontaus: 1.- Araat.- 2. Raiduac.- 3. Au. Lèr. Ua.- 4. Laues.
Bèt.- 5. Alid. Malí.- 6. PHH. Cauba.- 7. Sa. Cèu. Ag.- 8. Treue-
tes.- 9. Eshame.

en Dieu , te lac passèc pet cep a'ra misteriusa muntûra, e tan leu cum li tuquèc dessus aquera corda beneida , et sumè cum un anhèt, ja nu butjèc un peu e cumencèc a tremulá, mentres et frare li hòge et las escurredé , li hèc et son sermun .

Nu tremoles , cubard, e en tut sarralac ben ena gargamèra
¿ Que te pensaues que t'anaue a durá tustem? anem , maldit, cunda-
me cum t'hat his enta passá de't ceu a r'infert. De angel a dimo-
ni e de dimoni a sumé....Diden que siguèc per vulé èste cum Moste
Sénhe. Guarda que deuies èste bestia ta creite tut acró.

Ju ja nu cumprengui a un ome que siguec suberg, e i guarda que
a un angel...

Va anemun , mon saumet, que li diguec en tut que l'amiaue enta
s'arbe mès aprop. Veigui que es estat sume enta tut en trigate era
categoria de muntûra e nu pas enta guarnite nu, sunque enta ané

¡Quin malaít! . En un clòca de guels tut bash.

Frai Juliá que siguec inspirat per Dieu, cumprenguec lu que passaue , e tut espantat per vei era man det diable en tut acró, nu paraue de tremulá.

Taplé que s'espabilèc e en tut senyasse que te li turnèc era serenú , alabets que lleuèc es guels ta't ceu e diguec:

Senyú ,senyú .Lu que daria ju per aué un sume atau....Senyu, Senyú que me l'auets de bene , ja vu lu pagaré a cops d'uraciús, penitencies e tutes es obres bunas que me demanets,pet medi de't pare Superiú. E ben sulatjat se'n turnèc enta 'ra cabanets, aquiou que demurec et sumeret. Nu se héc cap a demurá e cum cada dia, cum aquet que se'n burlaue ,que te li turnèc e hò es madeshes demustraciús.

¡AI que si , per estat que sigues maldit, nu as cap vist es mies intenciús . Rèn bèni a dessèc, que ja t'ashamparé.

L'undeman se'n va a vei a't Superiu dam òa buna corda e li dits:

"Fere m'auriets de benei aguesta curdota ,e metets'í tuta era benedicciun que pugots, perque, me la va a calé " ¿ E enta que la vos? .Li dits et P. Ambrosi, en vei aquet curdot.

" Enta vence e estacá a't dimoni."

¿E que es en guerra tam et dimoni? E nu pas petita.

Li cundèc et cas tam tan de secret que n'et madesh diable a't entenec.

Es freres cum cada dia ,nu se pudien hò cabau de lu que les passaue,e es paredès que vullen plegá desanimats , en vei que et son treball , nu anaue endeuant. Sunque Frai Julia , que treballeu e animaue a's demès.

Arribèc per fin era tan demurada net , e nu siguèc pas diferent ta des autes. L'essèc ; arribat et mument de lleuali es pautes de derre, cum aquet que se'n futie, frai Juliá que s'auie amagat da- rre d'era porta tam era súa corda beneida ena man , tan leu cum lu percebec , lauge cum un isard e dam tuta era súa cunfiansa

LEGENDA

DE'T SANTUARI E CUNVENT MIG - ARAN

Dits era legenda que: quan San Paulinu de Nola, bisbe, esbarriacae per tut aùn pudie es frares de Sn. Agustí, lleuant cunvents ença e enla, semian vertuts ena terra enta hè sans ta't ceu tabe arribec en agesta Val d'Aran, ben aprop d'era peira, que dus cents ans antes de Crist auien lleguat es rumàs enta sacrificias sos Dieus; vulé è aguest gran Sant, lleua iauta peira enta sacrificia a't Dieu des Deus, era Sagrada Hostia, e acieu uferi-li flus de vertúts è incens d'uracius.

triguèc es terres aùn s'auie de lleud era casa, e tan leu si-gueren hêts es fundaments, San Paulinu anèc ta dautes tèrres enta segui era súa obra santificadura, disheèc a's sos religiosi enta que cuntinuèssen era sua casa que auie d'este et ceu d'era Val d'Aran. Mès et diable que nu durmís jamès, leu se hée a vei en shantiè è nu pas ta dales un cop de man, sunque meteles impediment enta paralisá era obra, è cum que nu ei ben pèc, jà se la ingenièc ét enta hè a perde era pacencia a's praubi frares, tut estan ua de's sùes vertuts ¡quin malvat! . Et son divertiment ère dessei de nèt lu que es frares auien hèt dam tuta era pena pe't dia, è nu se cunfurmaue cap en tirá es parets en terra, sunque que turnaue a purtá es peires ta't pilè d'aun es frares les auien trèt

Frai Ambrosi que ère et superiú è et directu d'era obra, se trincaue et cap, è nu pudie pas cumprene so que se passaue.

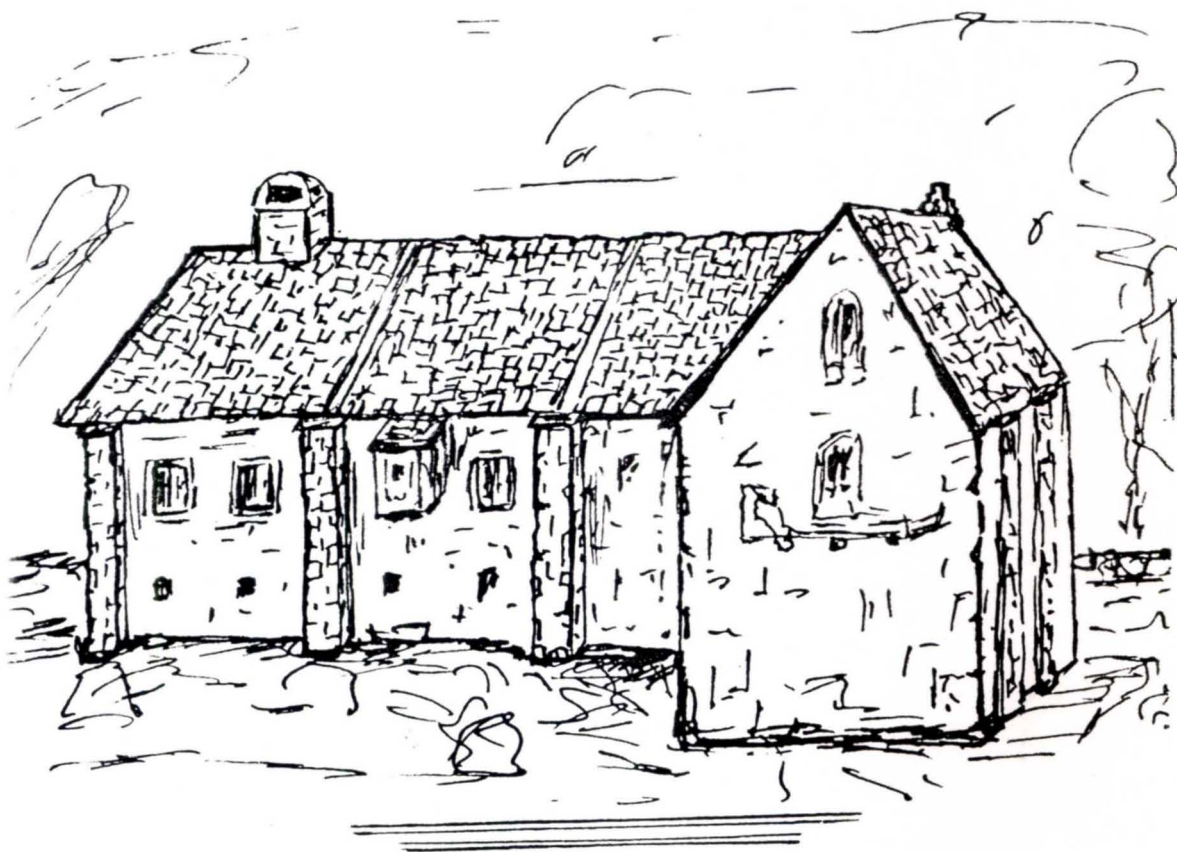
¡ Praubi frares, tan treballá de pena e l'un deman tut desset. Les cridèc a tuti e les demanèc et son parè, tuti pensèren que ère un castig de Dieu. Que calie pregà e multiplicasse enta que Dieu les ésse a vei clà.

Fray Juliá, que ere mul humil e aufe ua anima senzilla,

Per acró , es aranesi demaneren protecciún oficial
at Rei, è s'establic ún Tractat d'Emparança entre es dñes
parts, que dúrec desde er an 1.175 enquia 1.283 , cuan
invadiren es francesi

(Cuntinuará)

Isabel M^o Pena

Er Hospita de Viella

A poca distancia d'et Tunel en a buca Sur , a 1620 m. de altitud en terme municipal de Viella è at marge esquer d'era Noguera Ribagorçana, se trobe ún cunjúnt d'edificis que pluren per este abandonats. Ei et dit Hospita de Viella, o San Nicolau dels Portells, segúns es documents oficials.

Situat en un exemple d'era Ribera de Barravés at miei de prats frundusi , ahunt creix era herba fina , perfumada , barrejada dam multitud de flús que alegren aqueri paratjes sulitaris è pruclament era vertat d'era pulida è estudiada " flora pirenaica" .

Ei propiedad d'era Vila de Viella , desde temps inmemorial encara que topograficament, aquesta comarca nu pertany a era Val d'Aran.

Et Rei d'era Casa Catalano- Aragonesa, Alfonsu II calificat de " Emperadu d'es Pirineus" per Rovira i Virgili, veigues era necessiad de manà cunstrui per rasús economicques è pulitiques, un refúgi segú è gran, cara as inclemencies è d'ura d'et clima en t'as transeuns d'et Port de Viella.

Encara que existe , de mes antic , era caussada rumana que discurríe paralela at Garuna , et cuntinuaue a trauès d'et Port d'era Bunaigua, aquet Port ére era via mes cúrta a pesar d'es granes dificultats que cumpurtaue ún tragin impurtant entre Aquitania è era regiun d'er Ebre. Se impurtauen de França subjectes manufactúrats è se expurtauen cereals , vis è làs(merinu:

Mès , tut suent , es traginès se veigueren atacats è espu-liades es mercancies, p'era gent de Barravés , que ahuien miseria è p'es bandits de uficí, que tabé n'hi hauie alabets .

E D I T U R I A U

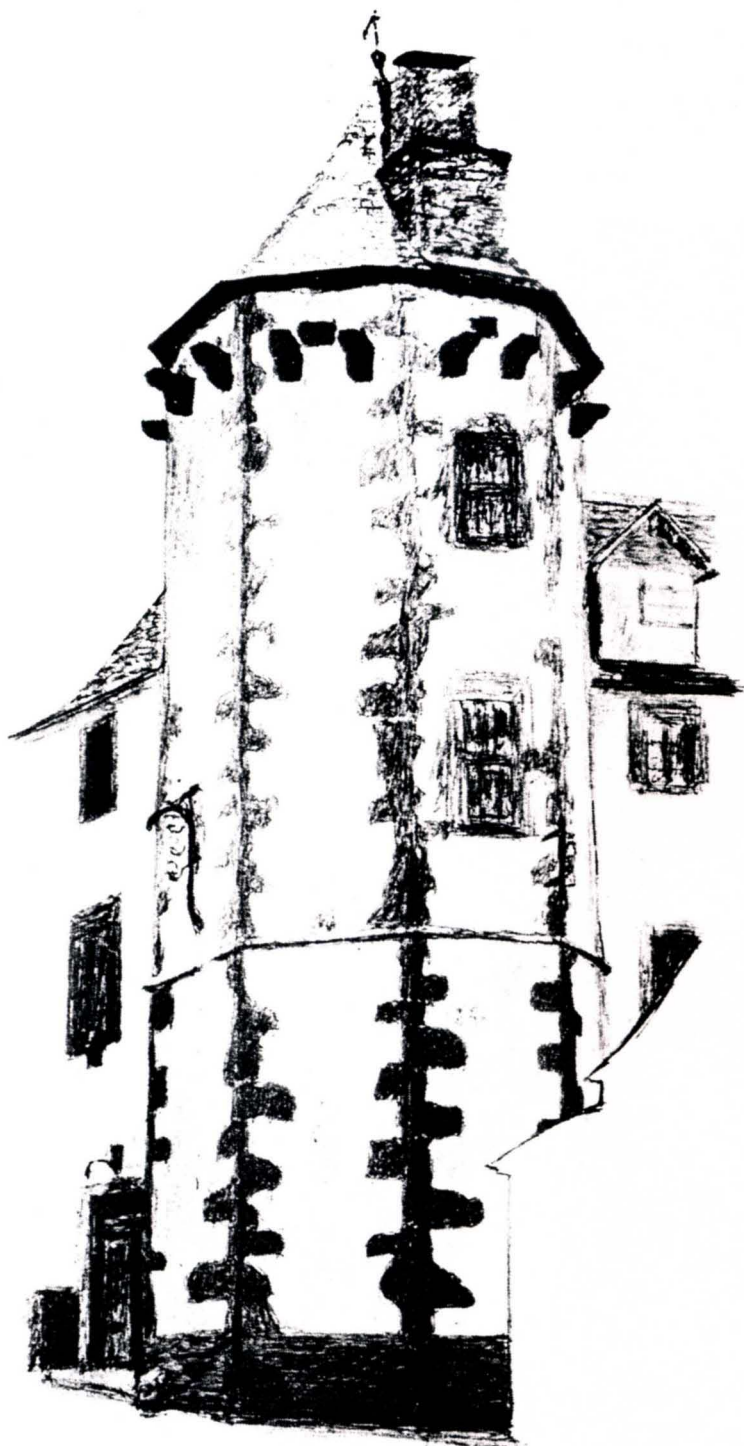
Desde et darré cop que aguestes planes vederen era lûm, forssa causes han passat en noste pais, més ni a dûes, que encara que ben diferentes, mus tanhen de ben prop.

Ei era ûa era mort de un des fundadús e prûme presiden det Museu Etnulógic dera Val d, Aran, et senhú MIQUEU FARRE E ALBAGES (q.e.p.r.) home de gran senssibilidad artística, de hunda vucaciún aranesa e de ûa generusidad sense termes, dera que ei hilla aguesta publicaciún.

Er auta ei, era distribuciún des premis det II CONCURS LITERARI ARANES, heta en LES, et día 11 de junh, en ûa brespada plia de aranesisme, aun es aranesi des sies tersus mus amasserem enta aunurá era nosta lengua mairau e aun es cors de tuti sunieren iaute viatge, cum ara he dûs ans en Vilach, tam aquera Val d, Aran amassada, plia, forta, senhura de sos aés, e virada de aires furastés.

Arren mus amplirie mes que vei un día, aguesti sonniss turnadi en ûa pulida realidad.

ERA REDACCIUN

BASTISSA D'ERA FUNDACIU-MUSEU (TOR D'ET GENERAU MARTIGNON) VIELLA